

SVENSK EXEGETISK ÅRSBOK
86

På uppdrag av Svenska Exegetiska Sällskapet
utgiven av Blaženka Scheuer

Lund 2021

Redaktionskommitté:

Utgivare och redaktör: Blaženka Scheuer (blazenka.scheuer@ctr.lu.se)

Redaktionssekreterare: David Davage (david.davage@altutbildning.se)

Recensionsansvarig: Gunnar Samuelsson (gunnar.samuelsson@lir.gu.se)

Tobias Hägerland (tobias.hagerland@lir.gu.se)

Mikael Larsson (mikael.larsson@teol.uu.se)

Rikard Roitto (rikard.roitto@ehs.se)

Miriam Sellén (miriam.sellen@teol.uu.se)

Lena-Sofia Tiemeyer (l.s.tiemeyer@abdn.ac.uk)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 200 (studenter SEK 100)

Övriga världen: SEK 300

Frakt tillkommer med SEK 100. För medlemmar i SES är frakten kostnadsfri.

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren (david.davage@altutbildning.se). Manusstopp är 1 mars.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/), samt ATLA Religion Database®, publicerad av the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606, e-mail: atla@atla.com, webb: www.atla.com och Religious and Theological Abstracts.

Omslagsbild: Adobe Stock 279358022, standardlicens

Design: David Davage

Tryckt med bidrag från Samfundet Pro Fide et Christianismo
(kyrkoherde Nils Henrikssons stiftelse)

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o CTR Lux Lunds Universitet
Box 192 Att: Blaženka Scheuer
22100 Lund

www.exegetiskasallskapet.se

ISSN 1100-2298

Lund 2021

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad

Innehåll

EXEGETISKA DAGAR 2020

Exegetiska föredrag

<i>Nässelqvist, Dan</i> , Aural Clues as Guides to the Interpretation of New Testament Texts	1
<i>Vayntrub, Jacqueline</i> , Hearing the Voice of Biblical Poetry	20
<i>Wikander, Ola</i> , L's and S's in the Land of Israel: 'Ereš Yiśrā'el, Jeremiah 10:11, Isaiah 1:5, and Lateral and Breathy Snake Killing	39

Pedagogiska föredrag

<i>Davage, David, Tobias Hägerland, Blaženka Scheuer och Åke Viberg</i> Att undervisa i exegetik under pandemin: några praktiska reflektioner	73
--	----

ARTIKLAR

<i>Cook, John Granger</i> , Paul, σκύβαλα, and the Boscoreale Cups	83
<i>Eidevall, Göran</i> , Bertil Albrektson in memoriam (1929-2021)	109
<i>Landgren, Martin</i> , Vad spelar det för roll att Paulus är förundrad? Galaterbrevet 1:6 i ett klassiskt epistolärt perspektiv	113
<i>Sanfridson, Martin</i> , Are Circumcision and Foreskin Really Nothing? Re-Reading 1 Corinthians 7:19 and Galatians 5:6; 6:15	130
<i>Wasserman, Tommy</i> , A New Leaf of Constantine Theologites the Reader's Lectionary in Uppsala University Library (Fragm. ms. graec. 1 = Greg.-Aland L1663)	148

RECENSIONER

<i>Bautch, Richard J., Joachim Eck och Burkard M. Zapff. Isaiah and the Twelve: Parallels, Similarities, and Differences</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	167
--	-----

Bezzel, Hannes, <i>Saul: Israels König in Tradition, Redaktion und früherer Rezeption</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	170
Bezzel, Hannes och Reinhard G. Kratz. <i>David in the Desert: Tradition and Redaction in the "History of David's Rise"</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	174
Brosius, Maria, <i>A History of Ancient Persia: The Achaemenid Empire</i> (Dag Oredsson)	178
Charlesworth, James H. (red.), <i>The Unperceived Continuity of Isaiah</i> (Stefan Green)	180
Frevel, Christian, <i>Medien im antiken Palästina</i> (Stig Norin)	184
Koenig, Sara M., <i>Bathseba Survives</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	189
McKnight, Scot och B. J. Oropeza (red.), <i>Perspectives on Paul: Five Views</i> (Mikael Tellbe)	192
Moore, Stephen, <i>Gospel Jesuses and Other Nonhumans: Biblical Criticism Post-Poststructuralism</i> (Joel Kuhlin)	196
Sander, Paul J. <i>Alternate Delimitations in the Hebrew and Greek Psalters: A Theological Analysis</i> (David Davage)	200
Satran, David, <i>In the Image of Origen: Eros, Virtue, and Constraint in the Early Christian Academy</i> (Carl Johan Berglund)	204
Thiede, Barbara, <i>Male Friendship, Homosociality, and Women in the Hebrew Bible: Malignant Fraternities</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	208
Weber, Beat, <i>Werkbuch Psalmen. I: Die Psalmen 1 bis 72; II: Die Psalmen 73 bis 150; III: Theologie und Spiritualität des Psalters und seiner Psalmen</i> (David Davage)	212

vid att Batseba inte protesterade mot David, till skillnad mot de flesta nutida forskare, som poängterar Batsebas maktlöshet gentemot kungens order. Upplysningstidens exegeter tolkar även Batsebas ord i 1 Kung 1:13 bokstavligt, utan tanke på att en karaktärs ord och gärningar kan förstås ironiskt. Detsamma gäller deras tolkning av Batsebas senare handling i relation till Adonia i 1 Kung 2.

I det avslutande kapitel 7 undersöker Koenig närmare hur Batseba har framställts i modern media. Koenig tittar på ett urval av filmer, TV-program, musikstycken och romaner där Batseba förekommer. Hon noterar bland annat att i kristen litteratur gestaltas Batseba som kär i David. Logiken är att Batseba inte kan bli beskriven som ett offer, då David av teologiska skäl inte kan porträtteras som en våldtäktsman; alltså måste deras relation ses som ett kärleksförhållande. I mera sekulära romaner skildras Batseba ofta som en intrigös som ägnar stor tid åt att se till att sonen Salomo hamnar på tronen. När det gäller populärmusik framhävs Davids blinda förälskelse i Batseba (Stings ”Mad About You”, Leonard Cohen, ”Hallelujah”). Slutligen analyserar Koenig hur Batseba framställs i film, allt ifrån det skräckexempel som badankan i *Veggie-Tales* utgör, där Batseba reduceras till ett livlöst objekt, till *The Bible Miniseries*, där hon utmålas som en kvinna utsatt för våldtäkt, ett offer men ändå en stark person som överlever situationen och fokuserar sin energi på att bli en god mor till Salomo.

Allt som allt är detta en mycket intressant bok som jag varmt rekommenderar till alla som är intresserade av Bibelns receptionshistoria i allmänhet och genusperspektivet i bibeltolkning i synnerhet.

Lena-Sofia Tiemeyer, Örebro teologiska högskola

SCOT MCKNIGHT OCH B. J. OROPEZA (RED.)

Perspectives on Paul: Five Views

Grand Rapids, MI: Baker Academic, 2020, xvi + 285 sidor, 599 kr

ISBN: 978-154-09607-57

Texter som ger en god karta över ett forskningsområde kan vara av intresse för såväl en nybörjarstudent som en mer initierad forskare för att visa hur landskapet ser ut och var de avgörande vägskälen finns. En god

sådan karta till de tolkningsalternativ som utkristalliserats i och med E. P. Sanders epokgörande forskning om Paulus rättfärdiggörelselära i förhållande den samtida judendomen kan man få genom *Perspectives on Paul: Five Views*, redigerad av Scot McKnight och B. J. Oropeza. Enbart bokens koncisa inledning, där redaktörerna på 23 sidor redogör för de viktigaste bidragen från E. P. Sanders *Paul and Palestinian Judaism* (1977) fram till John Barclays *Paul and the Gift* (2015) är värd sin vikt i guld.

Som bokens undertitel *Five Views* anger, presenteras fem olika tolkningsperspektiv. Bokens upplägg är att en företrädare för respektive tolkningsperspektiv först får redogöra för sitt perspektiv. De andra företrädarna får sedan ge sin respons på detta och därefter får företrädaren ge en avslutande replik på denna respons. Boken avslutas med att Dennis Edwards reflekterar över vad en förkunnare utifrån en mer pastoral horisont bör uppmärksamma och ta med sig från de olika perspektiven.

Det första tolkningsperspektivet är ett romerskt-katolskt perspektiv (25–82). Brant Pitre visar här på hur ett flertal av E. P. Sanders slutsatser angående det andra templets judendom som icke-legalistisk och angående Paulus rättfärdiggörelselära redan finns uttryckt hos ett flertal patristiska och medeltida teologer. Även flera kyrkokoncilier, inte minst konciliet i Trent (1545-1563), har långt tidigare hävdade saker som kommit på bordet i och med Sanders forskning. Den respons till Pitres bidrag som ges av de andra företrädarna är i stort bejakande, även om det påpekas att ett romersk-katolskt perspektiv tenderar att styras mer av normativ teologi än av att läsa Paulus i sin historiska och litterära kontext. Flera av de andra företrädarna reagerar även på Pitres insisterande att skilja mellan "initial justification", som enbart vilar på nåd, och "final judgment", som vilar på gärningar och inte endast tro.

Andrew Das representerar ett traditionellt protestantiskt perspektiv (83–132). Das försvarar en legalistisk förståelse av judendomen samtida med Paulus och en klassik luthersk betoning av Guds nåd kontra människans gärningar. Das menar bland annat att "det nya perspektivet" har

problem med att ge en adekvat exeges av Gal 3:10 och Rom 4:4–5, eftersom ”laggärningar” i dessa texter inte har att göra med specifika identitetsmarkörer eller nationalism utan med människans handlingar mer generellt. I svaren till Das bidrag återkommer den kritik som tidigare riktats mot en traditionell luthersk läsning, nämligen problemen med att hävda att andra templets judendom var legalistisk till sitt väsen samt att denna läsning tenderar att bli allt för dogmatiskt styrd och individualistiskt präglad.

I det tredje tolkningsperspektivet, det så kallade ”nya perspektivet”, upprepar James Dunn det han hävdad i mer eller mindre fyra decennier (133–177): Paulus förståelse av rättfärdiggörelse av tro måste förstås kontextuellt och då särskilt utifrån Antiochiahändelsen i Gal 2:11–16. Nu gör han det dock med en ny tvist och sätter Paulus tillrättavising av Petrus i Antiochia i kontrast till Lukas mer positiva bild av Petrus i Apostlagärningarna. Dunn menar att Paulus och Lukas olika redogörelser visar inte bara på att det tidigt fanns en spänning i den tidiga kyrkans förståelse av på vilka villkor icke-judar skulle inkluderas i gudsfolket utan att det också förklarar varför Petrus mer ”ekumeniska” linje blev dominerande i fornkyrkan på bekostnad av Paulus evangelium. Dunns bidrag färgas tyvärr mer av att han vill tillföra något nytt till diskussionen än att han hjälper läsaren att mejsla fram de mest utmärkande dragen i det ”nya perspektivet”. De olika svaren som ges till Dunns framställning visar inte minst att tolkningen av Antiochia-händelsen får avgörande konsekvenser för de övergripande slutsatserna gällande Paulus rättfärdiggörelselära.

Det fjärde tolkningsperspektivet utgörs av det som har kommit att kallas för ”Paul within Judaism” eller ”det radikala nya perspektivet” (171–218). Magnus Zetterholm redogör här förtjänstfullt för hur Paulus måste frigöras från dogmatiska överbyggnader och läsas konsekvent i ett inomjudiskt perspektiv. Två fundament framkommer i Zetterholm förståelse av Paulus: a) Paulus övergav aldrig judendomen utan praktiserade judendom fullt ut även som kristustroende; och b) Paulus måste ses som ”hedningarnas apostel” som konsekvent behandlar

frågor som primärt rör de icke-judiska kristustroendes förhållande till förbundsfolket. Med andra ord, Paulus problem är inte hur judarna ska förhålla sig till lagen utan på vilka villkor icke-judar ska förhålla sig till judendomen och inlemmas i förbundsfolket. I de andra företrädarnas respons blir Zetterholm kritiserad för att han skapar två fundament för förbundsgemenskap, en för juden (Torah) och en annan för icke-juden (Kristus). Zetterholm vill dock markera att han trots allt tror att Kristus i ett eskatologiskt perspektiv har en viss relevans även för judarna. Hans respondenter ifrågasätter dock om det ändå inte fanns en tydligare kritik av den samtida judendomens förståelse av Torah hos Paulus och om inte erfarenheten av att vara ”i Kristus” fick större konsekvenser för Paulus förståelse av Guds tankar med Israel än vad Zetterholm vill göra gällande.

I anslutning till det avslutande, femte tolkningsperspektivet myntar redaktörerna ett nytt uttryck, ”The Gift Perspective” (219–258). Detta företräds av John Barclay som i sin viktiga bok *Paul and the Gift* har visat att även om E. P. Sanders var korrekt i att betona judendomen som en ”nådesreligion” så blev hans analys av andra templets judendom allt för generaliserande. Barclay vill visa att det inte fanns en enhetlig förståelse inom judendomen av Guds nåd, vare sig i förhållande till Israel eller i förhållande till andra folk. Paulus dialog med den samtida judendomen visar på hans unika förståelse av Guds nåd i Kristushändelsen. Han kallar denna nåd för en ”incongruous gift”, det vill säga att nåden är en ovillkorlig gåva oberoende av mottagarens etniska, sociala eller moraliska status. Denna betoning av Guds nåd har inte enbart att göra med förståelsen av frågor som rör judendomen och icke-judarnas inkluderande i gudsfolket, utan utgör den bärande grundstrukturen för hela den paulinska teologin. Det är dock i missionen bland icke-judar som Paulus särskilda förståelse av Guds nåd blir som tydligast. Men Barclay är nog med att betona att Paulus förståelse av nåden inte är en gåva utan förpliktelser; den är ovillkorlig men inte villkorlös – den förväntar ett gensvar. Att Barclay hittat en kritisk punkt och en gemen-

sam nämnare för den fortsatta diskussionen visar sig i det att han får medhåll av i stort sett samtliga respondenter.

Det är mer eller mindre omöjligt att i en kort recension göra rättvisa för de olika röster och nyanser som framkommer i denna mångfacetterade bok. Den visar dock på hur viktigt det är att skapa plattformar för konstruktiva samtal och hur angeläget det är att komma upp ur skyttegravarna för att mötas i gemensamma samtal. Diskussionen mellan de olika företrädarna visar att samtliga perspektiv har något viktigt att säga, men den visar också på hur svårtolkad Paulus kan vara och hur lätt det är att missförstå och tala förbi varandra. I samtalet framkommer tydligt att de olika företrädarna har olika utgångspunkter, såväl dogmatiska som metodiska. Samtidigt understryker boken vikten av att lyssna på Paulus utan att på förhand styras av normativa, dogmatiska förförståelser – en nog så svår och kanske näst intill omöjlig uppgift.

Diskussionen om innebörden av Paulus evangelium och dess relation till hans samtida judendom lär fortsätta. Men för den som vill sätta sig in i frågorna, få en överblick och se var de avgörande vägskalet finns ger *Perspectives on Paul: Five Views* en utmärkt introduktion och översikt.

Mikael Tellbe, Örebro teologiska högskola

STEPHEN D. MOORE

*Gospel Jesuses and Other Nonhumans: Biblical Criticism
Post-Poststructuralism*

SBLSS 89, Atlanta, GA: SBL Press, 2017, häftad, xii + 151 sidor,
264 kr, ISBN 978-088-41425-15

Även om monografier dedikerade till teori, eller teoretiska läsningar, av bibliskt material generellt kämpar i en slags NT exegetisk motvind och uppförsbacke är det knappast många forskare som inte har en åsikt om poststrukturalism. Möjligen är den besläktade teoretiska termen post-modernism en ännu tydligare signal om vad som här står på spel, eftersom reaktionerna på dessa begrepp tydliggör den aktualitet som teori, trots all, har i relation till det Nya Testamentets exegetik. Med andra ord kan poststrukturalism sägas sätta frågan om Jerusalems relation till Aten